

Snøspurv i Finnmark

Faktaark for prosjektet «Fugleturisme i Midt- og Øst-Finnmark», et prosjekt i «Naturarven som verdiskaper (M)»

Snøspurven er en karakterart langs kysten av Finnmark om våren. Enkelte år kan så mange som flere titusen snøspurver raste kystnært i april og mai, før de fortsetter videre til hekkeplassene på Nordøst-Grønland og Svalbard. De lokale hekkefuglene ankommer hekkeplassene i mai, og de viktigste hekkeområdene er i høyreliggende områder. Det er registrert en nedgang i hekkebestanden i deler av de ytre kystområdene i Finnmark siden slutten av 1980-tallet. Årsakene til denne tilbakegangen er uklare.

Snøspurven (*Plectrophenax nivalis*) er en vakker, robust og hardfør spurvefugl som kan påtreffes helt opp til de høyeste fjelltoppene. I sommerdrakt er hannen kontrastrik med en hvit fjædrakt med svart rygg og vingespisser. Hunnen er mindre kontrastrik med brunaktig og spraglet hode og rygg. Til tross for en relativt stor kropp virker flukten lett. Dette skyldes at snøspurven har lange vinger som er spesielt tilpasset den lange flukten tvers over Nord-Atlanteren. Hannene er også klart større enn hunnfuglene.

Snøspurven har en sirkumpolar utbredelse som strekker seg tvers over tundraen i Nord-Europa, Asia og Nord-Amerika. I Sør-Norge hekker snøspurven i høyfjellet, mens den i Nord-Norge også hekker mer kystnært.

Utbredelse i Finnmark

Snøspurven har en vid utbredelse som hekkefugl langs kyst- og fjordstrøkene i hele Finnmark. De høyeste tetthetene finnes i de mer fjellpregete områdene fra Vardø og vestover mot grensen til Troms. I de indre og mer vegetasjonsrike områdene på vidda er arten mer sjelden.

Diett og økologi

Snøspurven spiser i sommerperioden nesten utelukkende insekter, og ungene mates utelukkende med insekter og edderkopper. Utover høsten går snøspurven mer over til frø og bær, noe som også er hovednæringen på ettervinteren når den ankommer Finnmark under vårtrekket.

© Karl-Birger Strann

Gamle hanner ankommer Finnmark i begynnelsen av april. Først et par uker seinere ankommer unge hanner og hunner. Mange av de først ankomne hannene (bildet) har fremdeles mye av den rustøde vinterdrakten på hodet og brystet.

I år med mye snø kan store mengder snøspurv trekke inn til bebygde strøk og oppsøke fôringsplasser. Her spiser snøspurven ulike typer frø som legges ut til meiser, dompap og grønnfink. I år med tidlig snøsmelting i fjellet, stopper de fleste snøspurvene her. I slike år ser man nesten ikke snøspurv inne i bebyggelsen, og ofte blir fraværet av snøspurv i bebyggelsen omtalt i lokal presse. Dette viser at de store snøspurvflokkene er et viktig vårtegn på store deler av Finnmarkskysten.

Hekkeplassene ligger i stein- og blokkmark med lite vegetasjon. Reiret legges godt gjemt inne i steinur eller under store steinblokker. Det bygges av tørt gress og mose, og fores med hår av reinsdyr og fjær. I år med tidlig snøsmelting i fjellet kan snøspurven gjennomføre to hekkinger. Dette er først og fremst vanlig i de vestlige kystområdene, der snøsmeltingen ofte skjer tidligere enn i fjellområdene i fjordstrøkene. Første kull legges i de siste dagene av mai og utover i begynnelsen av juni. Det andre kullet legges vanligvis i overgangen juni-juli. I fjellområdene på Varanger- og Nordkinn-halvøya kan snøspurven hekke så tett at det minner om løse kolonier.

Trekk og vandringer

Tromsø Ringmerkingsgruppe og NINA har ringmerket nær 10 000 snøspurver i Troms og Finnmark. Rundt 400 av disse er ringmerket som reirunger i Finnmark. Det foreligger imidlertid ingen gjenfunn av snøspurv som er merket som unger eller som hekkende fugler i Finnmark.

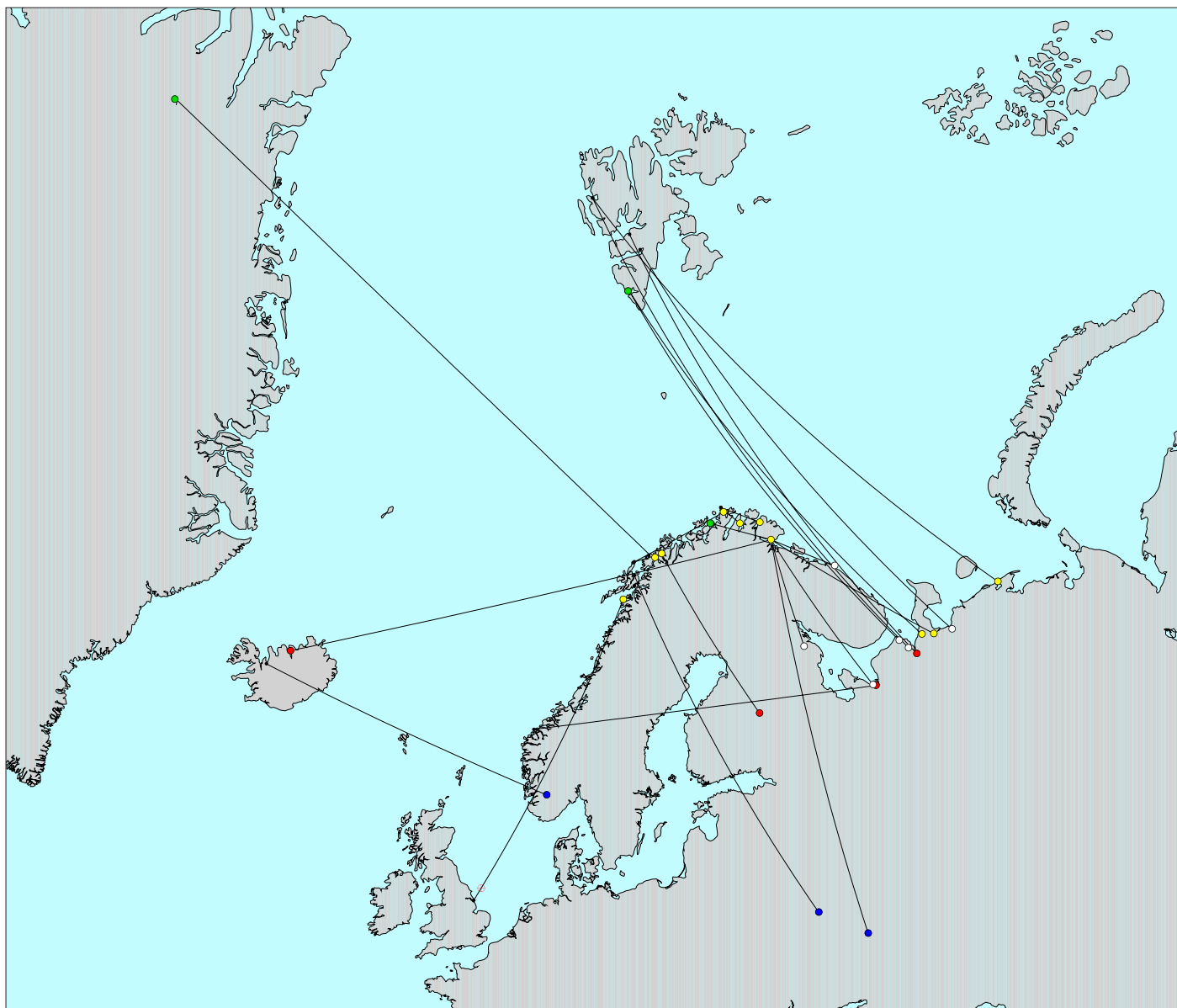
Hovedmengden av de ringmerkede fuglene er merket i forbindelse med vårtrekket. Kun noen få voksne er ringmerket på hekkeplassen. De få gjenfunnene som er rapportert, viser at hoveddelen av vårflokkene trolig skal videre til Grønland for å hekke. Flere gjenfunn av fugler ringmerket i nordre Nordland og Troms, viser at mange av disse fuglene herfra trekker til Grønland. Det foreligger også et ringfunn av én fugl merket i Varanger på Island. Derfor kan man også anta at noen av vårfuglene i Finnmark trekker til Island for å hekke. Flere ringfunn viser at snøspurven på våren trekker nordover langs kysten av Troms mot Finnmark før de forlater Norge.

Ringmerkingsresultater viser at snøspurvene på vei til og fra Svalbard sannsynligvis trekker øst for Norge.

© Karl-Birger Strann

Snøspurvene kan om våren trekke inn til bebyggelsen og oppsøker der fôringsplasser hvor de spiser solsikke- og havrefrø. Noen av fuglene spiser også en del bær som de finner på snøfrie områder i nærheten. Denne hannen viser klare tegn på å ha spist bær av krekling før den kom inn til fôringsplassen. Den er rød fiolett rundt nebbet og på brystet.

Om høsten trekker snøspurvane i en sørøstlig retning til overvintringsområdene som ligger i Russland og nordlige deler av Ukraina. Mange snøspurver raster i Finnmark om våren på vei tilbake til hekkeplassene som kan være lokalt eller på Grønland. Hekkebestanden i Finnmark er imidlertid liten i forhold til andelen som trekker videre til Grønland. Noen av fuglene som passerer Finnmark kan sannsynligvis også trekke mot Island. Fugler som skal videre til Svalbard raster sannsynligvis i liten grad i Finnmark. Ut fra rapporterte ringmerkede fugler, virker det som fuglene trekker direkte til Svalbard fra områdene øst for Kvitsjøen, men trekket er sannsynligvis mer komplekst enn det gjenfunnene viser.

Snøspurvhannene sitter ofte på toppen av en stein eller slik som her, på toppen av en smeltende snøskavl, når de synger sin vakre, melodiose sang. Sammen med den hvite og svarte fjærdrakten gir de klare signaler om at territoriet er opptatt.

Muligens vil noen av Svalbardhekkerne i enkelte år likevel trekke innom Varanger på vårtrekket, men dette er enda ikke bekreftet ved ringfunn. Det er imidlertid en vårkontroll av en fargemerket snøspurv fra Svalbard i Troms, og dette viser at de også kan ta en mer vestlig kurs tilbake til Svalbard.

Høsttrekket foregår i all hovedsak i løpet av september og deler av oktober. Dette trekket skjer mye raskere enn vårtrekket, og fuglene trekker i hovedsak om natten. Noen mindre flokker kan stoppe opp for en kortere eller lengre periode ute på kysten om det finnes mat her. Ringfunn viser at snøspurvene fra Svalbard og Grønland i stor grad trekker sørøstover mot steppene i sørlige deler av Russland og nord i Ukraina. Våre lokale hekkefugler følger sannsynligvis det samme trekkemønsteret som fuglene som hekker på Grønland og Svalbard. Det foreligger ikke ringfunn som gir indikasjoner om at våre hekkefugler trekker sørover mot Nordsjøkystene som tidligere er antatt (Banks m.fl. 1991).

Det store antallet snøspurv på vårtrekket gjorde at det fram til siste verdenskrig ble fanget og spist mange i Finnmark. Dette var særlig vanlig i trange tider, og foregikk i det meste av Nord-Norge.

Trusler

Det foreligger ikke kjente trusler for snøspurven. Den tilbakegangen som er registrert på en del av fuglefjellene

Utvalgte kilder

- Banks, K.W., Clark, H., Mackay, I. R.K., Mackay, S.G. & Sellers, R.M. 1991: Origins, population structure and movements of Snow Buntings *Plectrophenax nivalis* wintering in Highland region, Scotland. *Bird Study* 38: 10-19.
- Bjørklund, P.K. 1994. Snyttingen. Fangsttradisjonar og folketru i Nordland og Troms. *Fugler i Troms* 3:23-28.
- Johnsen, I. 1983. Vårtrekket til snøspurven. *Krykkja* 2: 4-10.
- Ree, V. 1992. Snøspurv. I: Hogstad, O. Norges dyr. Fuglene 4:230-234.
- Rikardsen, F. 1985. Ringmerking av snøspurv i Tromsø. *Vår Fuglefauna* 8: 145.

i Finnmark etter midten av 1980-tallet, kan muligens skyldes forhold under trekket eller i vinterområdene. Det er ikke kjent at det foreligger forhold på hekkeplassene som skulle tilsi denne tilbakegangen.

Faktaarket er laget av Vidar Bakken og Karl-Birger Strann (ARC)